

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

اسلام و ناسیونالیسم

استاد راهنما:

حجة الاسلام و المسلمین محمد جواد نوروزی

استاد مشاور:

حجة الاسلام و المسلمین محمد حسین رئیس زاده

دانش پژوه:

حفیظ الله مبلغ

سال ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۱۷۵

تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقديم

به همۀ قربانيان تبغيض و بي عدالتی.

«کسانی که اهل قلم و بیان هستند، باید این مسایل را برای مردم توضیح دهند و اسلام را به مردم معرفی نمایند، و بگویند که اسلام برای ملیت خاصی نیست و ترک، فارس و عرب و عجم ندارد. اسلام متعلق به همه است و نژاد و رنگ، قبیله و زبان در این نظام ارزش ندارد، قرآن کتاب همه است.» «امام خمینی (ره)»

«حکم و امر از آن خدا و سلطه و سیطره از آن شریعت او باشد؛ به طوری که اثر قومی حاکم از ملت نفی و ناپدید شود. تا جایی که عرب از سلطه ترک، ایرانی از سلطه عرب، و هندی از ریاست افغانی، نفرت نداشته باشد.» «سید جمال الدین افغانی»

قلب ما از هند و روم و شام نیست مرز و بوم ما به جز اسلام نیست

«علامه اقبال لاهوری»

تقدیر و تشکر

خداوند بزرگ و منان را شاکرم از اینکه توفیق انجام این کار را که به هدف تبلیغ، ترویج و

تبیین احکام و معارف الهی صورت گرفته است، را به من عطا فرمود؛

و توانستم گوشه کوچکی از معارف بی پایان الهی را که در رفع و دفع اندیشه‌های انحرافی

وارد از غرب، قابل استفاده می‌باشد را، در مورد ناسیونالیسم یا ملی‌گرایی که باعث اختلاف،

کینه و کدورت میان مسلمانان شده است را بیان نمایم. در طول مدت انجام این کار، لطف

خداوند همیشه شامل حال بنده بوده و هر چه نکته قوت و برجستگی در آن دیده می‌شود، از

الطاف خداوند و هر چه نقص و کاستی در آن دیده می‌شود متوجه من خواهد بود.

در همین جا، جا دارد از استاد گرانقدر حضرت حجة الاسلام والمسلمین دکتر نوروزی که

راهنمایی این پایان نامه را به عهده گرفتند و همچنین استاد بسیار محترم حضرت حجة

الاسلام والمسلمین رئیس زاده که به عنوان استاد مشاور در این اثر مرا یاری نمودند، تقدیر و

تشکر نمایم. قطعاً بدون زحمات و راهنمایی‌های این عزیزان، تدوین این اثر یا میسر نبود یا

اگر میسر بود، کیفیت پائینتر از این داشت.

در اخیر از تمام کسانی که به طریقی در تدوین این اثر مرا یاری نموده‌اند تشکر می‌نمایم و

از خوانندگان محترم تقاضا می‌کنم که با انتقادات و پیشنهادات خویش در تکمیل این اثر که

بدون شک نقص‌های زیادی خواهد داشت، مرا یاری نمایند.

چکیده:

پایان نامه حاضر تحت عنوان اسلام و ناسیونالیسم که در پنج فصل تنظیم گردیده است، با این سؤال کلی که آیا اسلام و ناسیونالیسم با هم سازش دارند؟ شروع شده و در مجموع دو فرضیه اصلی و رقیب مطرح گردیده است.

در فصل اول مفاهیم مربوط به موضوع، مورد بحث قرار گرفته. و رویکردهای مختلف ناسیونالیسم بررسی گردیده است. به طور کلی چهار رویکرد سیاسی، رماتیک، ضد استعماری و فرهنگی برای ناسیونالیسم معرفی گردیده است.

در فصل دوم به هدف بررسی زمینه‌ها و اهداف ایجاد پدیده ناسیونالیسم در غرب و جهان اسلام، موضوع یاد شده به لحاظ تاریخی مورد ارزیابی قرار گرفت. و نتیجه گرفتیم که عمده‌ترین عوامل ایجاد مکتب ناسیونالیسم در غرب خلاء ایدئولوژیک ناشی از عدم کفایت کلیسا در برآورده ساختن نیازهای مادی و معنوی انسانها، رنسانس، رفرماسیون، جنگ‌های مذهبی و انقلاب فرانسه بوده است و در جهان اسلام، ناسیونالیسم یک محصول وارداتی از غرب است که به منظور نابودی عقاید دینی مسلمانان و ایجاد تفرقه بین آنها، توسط غریبان به وجود آمده است و منادیان اولیه آن اکثراً از اقلیت‌های مذهبی متأثر از غرب بوده‌اند.

در فصل سوم، اصول و مبانی ناسیونالیسم مورد ارزیابی قرار گرفته است و سه اصل، حاکمیت ملی، استقلال ملی و خودآگاهی ملی، به عنوان اصول مکتب ناسیونالیسم و مشخصاتی نظیر سرزمین واحد، زبان، قوم، نژاد، سنن و خاطرات تاریخی مشترک، به عنوان شاخص‌های ملی‌گرایی معرفی شده است.

در فصل چهارم ابتداء دیدگاه‌های مختلف موافق و مخالف طرح و سپس دلایل عمدتاً دینی ملی‌گرایان در تأیید ملی‌گرایی مطرح و مورد نقد و ارزیابی قرار گرفته است. سپس اصول، مبانی و شاخص‌های آن در قرآن و سنت مورد ارزیابی قرار گرفته و این نتیجه به دست آمده است که قرآن و سنت، ملی‌گرایی را به هیچ وجه تأیید نمی‌کند.

در فصل پنجم موارد چالش اسلام و ناسیونالیسم مورد بحث قرار گرفته است و مسائلی چون هویت، حاکمیت، استقلال، مرزها و سیاست خارجی، به عنوان بخشی از موارد چالش اسلام و ملی‌گرایی شناخته شده است.

فهرست مطالب

- تقدیم
- تقدیر و تشکر
- چکیده:
- ۱ چارچوب تحقیق
- ۱-۱ طرح مسأله
- ۲-۲ سؤال‌های تحقیق:
- ۳-۳ علل انتخاب موضوع:
- ۴-۴ اهداف تحقیق:
- ۵-۵ روش و قلمرو تحقیق:
- ۶-۶ پیشینه تحقیق:
- ۷-۷ مفاهیم کلیدی:
- ۸-۸ فرضیه‌ها:
- ۹-۹ سازماندهی تحقیق:

فصل اول: مفاهیم و کلیات

- ۸ مقدمه:
- ۹-۱ ناسیونالیسم
- ۱۵-۲ ملت
- ۱۷-۳ وطن و وطن دوستی
- ۲۰-۴ قوم‌گرایی:

۲۲	۵- نژادگرایی و نژادپرستی
۲۲	رویکردها در ناسیونالیسم
۲۸	۱- ناسیونالیسم سیاسی:
۳۱	۲- ناسیونالیسم رمانتیک
۳۸	۳- ناسیونالیسم ضد استعماری
۳۹	۴- ناسیونالیسم فرهنگی
۴۲	جمع بندی:

فصل دوم: سیر تاریخی ناسیونالیسم

۴۴	مقدمه:
۴۶	الف: ناسیونالیسم در غرب:
۴۸	۱- عوامل ظهور و گسترش ناسیونالیسم در غرب
۴۸	۱/۱- خلاء ایدئولوژیک:
۴۹	۱/۲- رنسانس:
۵۰	۱/۳- رفرماسیون:
۵۱	۱/۴- انقلاب فرانسه:
۵۳	۱/۵- شرایط سیاسی قرون هیجدهم و نوزدهم:
۵۳	۱/۶- نظام سرمایه داری:
۵۴	۲- نقش‌های مختلف ناسیونالیسم در تاریخ:
۵۷	ب: ناسیونالیسم در جهان اسلام:
۵۸	۱- ناسیونالیسم در ترکیه عثمانی
۶۱	عوامل رشد اندیشه ملی‌گرایی در عثمانی
۶۴	۲- ناسیونالیسم در جهان عرب

۶۴	۲/۱- عرب در گذشته و امروز
۶۷	۲/۲- ناسیونالیسم در مصر
۶۸	۲/۳- ناسیونالیسم در سایر کشورهای عربی
۷۲	۳- ناسیونالیسم در ایران
۷۴	گرایش‌های مختلف ناسیونالیسم در ایران
۷۴	۱- ناسیونالیسم لیبرال:
۷۶	۲- ناسیونالیسم مذهبی:
۷۷	نتیجه‌گیری

فصل سوم: اصول و مبانی ناسیونالیسم

۸۰	مقدمه
۸۲	الف - بنیان‌های ناسیونالیسم
۸۳	۱- حاکمیت ملی
۸۵	۲- استقلال ملی
۸۶	۳- خود آگاهی ملی
۸۷	ب - شاخص‌های ناسیونالیسم
۸۷	۱- وحدت جغرافیایی
۸۸	۲- وحدت زبان
۹۱	۳- وحدت نژادی
۹۶	نتیجه‌گیری

فصل چهارم: اسلام و ناسیونالیسم

۹۸	مقدمه:
۹۹	۱- طرح دیدگاهها

۱۰۳	۱/۱- مخالفان دین:
۱۰۳	۱/۲- سازگاری اسلام و ناسیونالیسم
۱۰۳	الف- سکولارها
۱۰۵	ب- نظر ملی مذهبی‌ها:
۱۱۴	دلایل ملی‌گرایان در سازش اسلام و ملی‌گرایی و نقد آن
۱۱۵	۱- سیره مسلمین:
۱۱۷	۲- ماهیت عربی حکومت پیامبر
۱۲۰	نقد و بررسی:
۱۲۲	۳- اسلام‌طریقت دارد نه موضوعیت
۱۲۵	۱/۳- ناسازگاری اسلام و ناسیونالیسم
۱۲۸	۲- ناسیونالیسم در منابع اسلامی
۱۲۸	الف: قرآن کریم
۱۲۹	۱- معیار ارزش‌گذاری در اسلام:
۱۳۲	۲- اسلام و رسالت جهانی
۱۳۵	۳- معیار وحدت در قرآن
۱۳۷	۴- اسلام و عنصر زبان
۱۳۸	۵- اسلام و سنت‌گذشتگان
۱۴۰	ب: ملی‌گرایی در احادیث معصومین
۱۴۳	نتیجه‌گیری

فصل پنجم: ابعاد چالش اسلام و ناسیونالیسم

۱۴۷	ابعاد چالش
۱۴۷	۱- هویت:

۱۵۲	۲- حاکمیت
۱۵۳	۲/۱- اسلام و قانونگذاری
۱۵۴	۲/۲- اسلام و حاکمیت
۱۵۵	۳- اسلام و استقلال ملی
۱۵۷	۴- مرزهای جغرافیایی
۱۶۰	۵- وحدت
۱۶۱	۶- سیاست خارجی و منافع ملی
۱۶۴	نتیجه گیری
۱۶۶	جمع بندی و نتیجه گیری نهایی
۱۷۰	فهرست منابع

چارچوب تحقیق

۱- طرح مسأله

پایان قرون وسطی و رخداد رنسانس در اروپا، باعث تحولات شگرف در عرصه‌های مختلف فکری، فرهنگی و اجتماعی در غرب شد. فقدان پاسخگویی مسیحیت به نیازهای مختلف سیاسی و اجتماعی مردم، خلائی ایدئولوژیک در غرب را به وجود آورد که پیامدهای آن ایجاد مکاتب مختلف فکری در غرب بود. و از جمله این مکاتب فکری می‌توان از ناسیونالیسم نام برد که طی قرون گذشته باعث تحولات بزرگ در جهان شد و اکنون نیز نقش مهمی در تحولات نظام بین‌الملل ایفا می‌کند. به لحاظ تاریخی گرچه برخی از اندیشمندان سابقه آن را تا عصر یونان باستان ذکر کرده‌اند، ولی اگر دقت بیشتری بنماییم، ناسیونالیسم به عنوان یک مکتب فکری، محصول تحولات بعد از رنسانس در غرب است و به تدریج با قرار داد و ستفالیبا در سال ۱۶۴۸ م. که پایان بخش حاکمیت کلیسا در اروپا بود، به وجود آمد و حاکمیت‌های جدید با توافق پادشاهان بر اساس تمایزهای زبانی، قومی، فرهنگی به وجود آمد، ولی حاکمیت ملی تحقق نیافت.

انقلاب کبیر فرانسه، نقطه عطفی در تاریخ تکوین اندیشه ناسیونالیسم به شمار می‌رود. با انقلاب فرانسه، مهمترین رکن ناسیونالیسم که همان حاکمیت ملت باشد، تحقق یافت. کشورگشایی‌های ناپلئون، موج جدیدی از ناسیونالیسم در اروپا را به وجود آورد و در طول قرون هیجده و نوزده، ملی‌گرایی سراسر اروپا را فرا گرفت. و ضلع جدید آن که مبتنی بر برتری نژادی، تمایزات فرهنگی، افتخارات گذشته و نمادهای ملی بود، با الهام از نظریه تکاملی داروین و پیروی از عقاید اندیشمندانی همچون فیخته و مازینی در ایتالیا و هگل در آلمان، به وجود آمد و باعث تحولات عظیم و زمینه ساز فجایع ناگوار دو جنگ جهانی در نیمه اول قرن بیستم گردید.^(۱)

موج جدید ملی‌گرایی که به ملی‌گرایی ضد استعماری معروف شد، در اواخر قرن نوزده و اوایل

۱- برای آگاهی بیشتر ر.ک: احمدنقیب زاده، تاریخ تحولات روابط بین‌الملل، تهران: ۱۳۷۳، قوسم.

قرن بیستم در جهان سوم به وجود آمد، با اتمام جنگ جهانی اول و فروپاشی امپراتوری‌ها، کشورهای زیادی استقلال خود را اعلام نمودند.

در طول دوران استعمار و سلطه، در کشورهای جهان سوم علی‌الخصوص جهان اسلام، قیام‌ها و حرکت‌های زیادی علیه استعمارگران به وجود آمد و کشورهای زیادی با مقاومت و پایداری توانستند سلطه استعمارگران را رفع نموده و به استقلال سیاسی برسند. در جهان اسلام، قیام‌ها و نهضت‌ها از سه جریان فکری مختلف پیروی می‌کردند، اول جریان ملی، دوم جریان مذهبی و سوم جریان چپ. این سه جریان فکری همواره در تمام کشورهای اسلامی وجود داشته و دارد.^(۱) دو جریان چپ و ملی ریشه در اندیشه‌های غربی دارد و جریان اسلامی، جریانی برگرفته از دین مبین اسلام است. در طول مبارزات ضد استعماری گاه بین این جریان‌ها علی‌الخصوص دو جریان ملی و مذهبی ائتلاف سیاسی و همکاری وجود داشته است. ولی به لحاظ فکری اختلافات زیادی بین آنها وجود داشته که این اختلافات در مواردی در عمل نیز به طور جدی نمایان شده است. همکاری و ائتلاف بین این جریان‌ها، این شبهه را به وجود آورده است که اسلام ملی‌گرایی را تأیید می‌کند.

۲- سؤال‌های تحقیق:

با توجه به آنچه گفتیم سوال اصلی تحقیق حاضر عبارت است از:

آیا اسلام با ملی‌گرایی سازگار است و آن را تأیید می‌کند؟

و پرسش‌های فرعی آن عبارتند از:

۱- ناسیونالیسم چیست و رویکردهای آن کدامند؟

۲- ناسیونالیسم چگونه در غرب و جهان اسلام به وجود آمد؟

۳- اصول، مبانی و شاخص‌های فکری آن کدامند؟

۱- ر.ک. حمیدعنایت، سیری در اندیشه سیاسی عرب، تهران: ۱۳۶۸، خوارزمی.

۴- اندیشمندان مسلمان چه نظری درباره ناسیونالیسم دارند و نظر قرآن و سنت درباره آن چیست؟

۵- در صورت عدم سازش مهمترین محورهای چالش اسلام و ناسیونالیسم کدام اند؟

۳- علل انتخاب موضوع:

آنچه مراد از انتخاب این موضوع برای تحقق وادار نمود، همکاری عملی جریانهای ملی و مذهبی و ایجاد گروه‌های ملی - مذهبی در کشورهای اسلامی بود و همیشه این دغدغه در ذهنم وجود داشت که این همکاری صرفاً یک ائتلاف در مقابل دشمن مشترک بوده است یا به لحاظ تئوریک نیز بین آنها همانندی‌های وجود داشته است؟

۴- اهداف تحقیق:

هدف اصلی این تحقیق شفاف سازی نظریه اسلام درباره ناسیونالیسم است که امروزه در جهان حاکم است و نظام بین الملل بر اساس آن پایه ریزی شده است. جلوگیری از سوء استفاده فرصت طلبان از منابع و آموزه‌های دینی و مقابله با تفکر قومی و قبیله‌ای که متأسفانه موجب جنگ‌ها و نزاع‌های زیاد قومی، قبیله‌ای و فرقه‌ای در جهان اسلام می‌باشد، از اهداف دیگر این تحقیق می‌باشد.

۵- روش و قلمرو تحقیق:

با توجه به اینکه موضوع مورد نظر در حوزه اندیشه سیاسی اسلام است و نوعی مقایسه بین اصول و مبانی اسلام و ناسیونالیسم، روش مطالعه ما روش کتابخانه‌ای خواهد بود و به لحاظ زمانی و مکانی قلمرو خاصی در نظر گرفته نشده است؛ ولی به لحاظ موضوع ناسیونالیسم از دیدگاه اسلام مورد بررسی قرار می‌گیرد و شامل مکاتب دیگر نمی‌شود.

۶- پیشینه تحقیق:

درباره ناسیونالیسم کتاب‌های مختلفی تاکنون در زبان فارسی و عربی نوشته شده است و زوایای مختلف آن را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. متون موجود به چند دسته تقسیم می‌شود:

۱- کتاب‌های که دید فلسفی به موضوع داشته و با این نگاه به بررسی موضوع مذکور پرداخته‌اند. و توجه اصلی شان به مفاهیم، اصول فکری و مقایسه آن با مکاتب دیگر می‌باشد، ولی دیدگاه اسلام به صورت برجسته در آن مطرح نشده است. مانند کتب دکتر داوری و کتابهای ترجمه شده از زبانهای دیگر.^(۱)

۲- کتاب‌های که نگاه تاریخی به موضوع دارند و سابقه تاریخی ناسیونالیسم در غرب و جهان اسلام را مورد بحث قرار داده‌اند. مانند: ناسیونالیسم در جهان عرب نوشته حجة الله درویش پور. سیری در اندیشه ناسیونالیسم نوشته نجاح عطاء الطایی و ناسیونالیسم در ایران اثر ریچارد کاتم.^(۲)

۳- تنها اثری که تحت این عنوان به بحث پرداخته است کتاب ناسیونالیسم از دیدگاه اسلام یا اسلام و ملی گرایی^(۳) نوشته علی محمد نقوی است. کتاب مذکور اثر ارزشمندی در این موضوع است؛ ولی این اثر نیز شامل تمام جوانب قضیه نیست و جایی برای تحقیق بیشتر وجود دارد. در این کتاب به رویکردهای مختلف ناسیونالیسم پرداخته نشده، دیدگاه‌های اندیشمندان به طور مشخص عنوان نشده است، دلایل طرفداران ملی گرایی مورد بحث قرار نگرفته است و موارد دیگری که ضرورت تحقیق در این موضوع را موجه می‌سازد. کتابها و مقالات دیگری نیز موجود است که به زوایای خاصی از مسایل پرداخته‌اند که هیچکدام کافی به نظر نمی‌رسند.

۴- تعدادی از کتب وجود دارد که به صورت جانب دارانه توسط طرفداران ملی گرایی نوشته

۱- رضا داوری، ناسیونالیسم و انقلاب (۱۳۶۵)، دفتر پژوهش‌ها و برنامه ریزی فرهنگی وزارت ارشاد. و رضا داوری، ناسیونالیسم و حاکمیت ملی و استقلال (اصفهان: ۱۳۶۴، انتشارات پرش).

۲- نجاح عطاء الطایی، سیر اندیشه ملی گرایی، ترجمه عقیقی بخشایشی (۱۳۶۹)، انتشارات سازمان تبلیغات.

۳- علی محمد نقوی، اسلام و ملی گرایی (بی‌جا، ۱۳۶۰، دفتر نشر فرهنگ اسلامی).

شده‌اند مانند کتاب «الاسلام و القومية و الاسلام و الاممية»^(۱) نوشته عبد الله سلوم السامرایي که به نظر ما مورد تأیید نبوده و در متن بخش‌های از آن مورد نقد قرار خواهد گرفت. با توجه به موارد فوق جای یک تحقیق در این مورد باقی است.

۷- مفاهیم کلیدی:

مهمترین مفاهیم مربوط به موضوع، مفاهیمی مانند: ناسیونالیسم، ملت، قوم و قوم‌گرایی، وطن دوستی، نژاد پرستی و... می‌باشند.

۸- فرضیه‌ها:

در این مورد دو فرضیه وجود دارد:

۱- فرضیه اصلی نوشتار حاضر عبارت است از:

اسلام با ملی‌گرایی ناسازگار است و قرآن آن را به طور مطلق رد می‌کند.

۲- و فرضیه رقیب و جایگزین عبارت است از:

اسلام ملی‌گرایی را قبول دارد و آن را می‌پذیرد.

در نتیجه ما در این رساله با این فرضیه که اسلام ملی‌گرایی را تأیید نمی‌کند و آن را رد می‌نماید

بحث را دنبال می‌نماییم.

۹- سازماندهی تحقیق:

این تحقیق دارای مقدمه، پنج فصل و یک خاتمه می‌باشد.

فصل اول: مفاهیم و کلیات. در این فصل ابتدا مفاهیم مربوطه توضیح داده می‌شود و بعد از آن

رویکردهای مختلف ناسیونالیسم مورد بحث قرار می‌گیرد.

۱- عبد الله سلوم السامرایي، الاسلام و القومية و الاسلام و الاممية (بغداد: ۱۹۸۰).

فصل دوم: سیر تاریخی ناسیونالیسم در غرب و جهان اسلام.

فصل سوم: اصول و مبانی ناسیونالیسم و شاخص‌های ملی‌گرایی.

فصل چهارم: اسلام و ناسیونالیسم. این فصل در دو قسمت تنظیم شده:

۱- طرح دیدگاه‌ها ۲- ناسیونالیسم در قرآن و سنت.

در آخر مطالب کل پایان‌نامه جمع‌بندی شده و نتیجه‌نهای ارائه خواهد شد.

فصل اول:

مفاهیم و کلیات

مقدمه:

در فصل اول مناسب دیدیم پاره‌ای از واژه‌ها و اصطلاحات که مربوط به موضوع، است را توضیح دهیم تا مفهوم و حدود مفهومی آن روشن شده و در متن مباحث خلط و اشتباهی میان آنها صورت نگیرد. واژه‌ها و اصطلاحاتی مانند: «ملت» در دو معنای قدیم و جدید، وطن و وطن دوستی، قوم و قوم گرایی که در بدو امر با «ناسیونالیسم» و ملت به معنای امروزی یکی دانسته شده و به جای همدیگر استعمال می‌شوند، در حالیکه اگر ریشه یابی شوند و سابقه تاریخی استعمال آنها توضیح داده شود، قضاوت درباره آنها متفاوت بوده و احکام متفاوتی درباره آنها صادر خواهد شد و جلو سوء استفاده از این اصطلاحات در متون دینی برای توجیه عقاید انحرافی گرفته خواهد شد.

از طرف دیگر چونکه تعاریف و برداشت‌های مختلف از ناسیونالیسم صورت گرفته است و ناسیونالیسم نیز در عمل به صورت‌های مختلفی ظاهر شده است، لازم می‌بینیم که رویکردهای مختلف ناسیونالیسم را توضیح دهیم و تقسیمات مختلف آن که توسط اندیشمندان صورت گرفته است را روشن نماییم. رویکردهای مانند: ناسیونالیسم ملی یا لیبرال، ناسیونالیسم قومی، ناسیونالیسم سیاسی، و غیره که توضیح آنها برای بررسی ناسیونالیسم ضروری است. لذا در این فصل ابتدا مفاهیم مربوط به موضوع را توضیح داده و در قسمت بعد رویکردهای مختلف ناسیونالیسم را توضیح می‌دهیم.

۱- ناسیونالیسم

«واژه ناسیونالیسم^(۱) از مشتقات واژه «nation» است که خود از ریشه لاتینی «Nasci» به معنای «متولد شدن» گرفته شده و در ابتدا به معنای گروهی از مردم به کار رفته است که در یک سرزمین (چه بزرگ و چه کوچک) متولد شده‌اند.»^(۲)

عده دیگر بر این باور اند که واژه «nation» در اساس به معنای «قبیله عقب مانده» و «زادن» بوده است یا اینکه از کلمه «matio» به معنای تعلق متقابل از لحاظ زادن و زادگاه مشتق شده است.^(۳)

این کلمه به شکل «nation» به گروهی از مردم اشاره داشت که بر مبنای اصل و نسب، یا محل تولد، با یکدیگر پیوند داشتند. بنابراین معنای مشترک ابتدایی آن به مردم از لحاظ زاد و زادگاه ایشان مربوط می‌شود؛^(۴) و در ابتدا به گروهی از مردم به کار می‌رفته است که در یک سرزمین (چه کوچک و چه بزرگ) متولد شده‌اند.^(۵)

در مدارس قرون وسطی «ملت» به گروهی از دانشجویان گفته می‌شد که از یک روستا آمده بودند. در زمان‌های گذشته به رؤسای قبیله‌های ایرلندی «سرکرده ملت» گفته می‌شد.^(۶)

بنابراین کلمه ملت در کاربرد اولیه‌اش بر یک نسل از مردم یا گروه نژادی دلالت داشت و همانطوری که بیشتر مفسران گفته‌اند، این واژه در آغاز معنای سیاسی بلافصل نداشت و حتی در عبارات و متون به جا مانده از مورخان و نویسندگان قدیمی عباراتی یافت می‌شود که بیانگر عدم وجود هر گونه آگاهی سیاسی یا حرکت اجتماعی مبتنی بر آگاهی است که هدف آن ایجاد تغییرات سیاسی، اجتماعی و حتی فرهنگی است.^(۷)

۱- nationalism

- ۲- حسن علی زاده، فرهنگ خاص علوم سیاسی (تهران: ۱۳۸۱، چاپ دوم، انتشارات روزنه)، ص ۱۹۹.
- ۳- زاهد ویسی، «جستاری در ماهیت ناسیونالیسم»، کتاب نقد، سال هفتم، شماره ۲۸، ۱۳۸۳، ص ۲۸.
- ۴- همان، ص ۲۹.
- ۵- حسن علی زاده، پیشین، ص ۱۹۹.
- ۶- همان، ص ۱۹۹.
- ۷- زاهد ویسی، پیشین، ص ۲۹.